

*Mina ZIROJEVIĆ*¹

UDK: 343.326
Bibliid 0025-8555, 60(2008)
Vol. LX, br. 2-3, pp. 345-367
Izvorni naučni rad
Jul 2008.

TERORIZAM KAO NEKONVENCIONALNA PRETNJA BEZBEDNOSTI

APSTRAKT

U nastojanju da utvrdi suštinu i osnovne strukturalne osobine savremenih oblika terorizma, autorka najpre analizira različite pokušaje da se definiše sam pojam ove pojave, koja predstavlja jednu od najznačajnijih oblika tzv. nekonvencionalnih pretnji bezbednosti. U tekstu se ukazuje da postoje veoma različiti motivi i ciljevi (politički, socijalni i drugi) pojedinih aktera terorističkih grupa i organizacija koje danas deluju u svetu. U skladu s tim i pristup država i međunarodnih aktera ovom izazovu treba da bude različit. Dosadašnji rezultati “rata protiv terora”, kao i posledice isključive primene represije i oslanjanja na princip nepregovaranja sa teroristima, takvi su da zahtevaju kritičko preispitivanje, zaključuje autorka.

Ključne reči: terorizam, bezbednost, koreni terorizma, prevencija

1.

Poslednju deceniju XX veka obeležile su radikalne i raznovrsne promene globalnog bezbednosnog ambijenta. Tokom ove decenije začete su dubinske promene koje već sad presudno određuju ekonomsku, socijalnu, političku i bezbednosnu konfiguraciju svetske zajednice. Uveliko su počele da pristižu i prve posledice ovih promena. Uz ostalo, izmenjena je i proširena lista bezbednosnih izazova, rizika i pretnji. Uporedo se menjaju njihova priroda, sadržaj, pojavni oblici i dometi. Na

---

1 Mina Zirojević, istraživač-saradnik u Institutu za međunarodnu politiku i privredu, Beograd.

scenu su stupili i novi nosioci ugrožavanja pojedinačne, regionalne i globalne bezbednosti. Izrastaju, isto tako, i novi – pojedinačni, zajednički i/ili kolektivni – akteri dostizanja i očuvanja bezbednosti.

Period od kraja hladnog rata doveo je do evolucije jedne nove strukture međunarodnih odnosa, koja je sama po sebi u velikoj meri „nekonvencionalna”. Danas su glavne pretnje međunarodnom miru i stabilnosti sasvim različite nego u vreme hladnog rata, i one se uglavnom sastoje od onih elemenata koji bi u prethodnoj eri međunarodnih odnosa bili smatrani „konvencionalnim”, mada alternativnim pretnjama bezbednosti. Ove pretnje su „konvencionalne” samo po kriterijumu oružja koje se upotrebljava, ali su alternativne jer je na njih teško odgovoriti klasičnim vojnim metodama. One uključuju etničko ratovanje, sporove i konflikte između grupa unutar suvereno ustanovljenih i priznatih granica, teritorijalne i nacionalne sporove nezavisno od suverene međunarodne reprezentacije i subjektiviteta, organizovani kriminal, terorizam, šverc ljudi, opasnih supstanci, oružja i droge, organizovano pranje novca i finansijske malverzacije velikih razmera koje su usmerene na to da destabilizuju tržišta utvrđenih ili novoformiranih demokratija. Pošto je u vreme hladnoratovske konfrontacije gotovo jedini kriterijum za razlikovanje pretnji bezbednosti bila priroda oružja koje one uključuju, i sam klasični rat je mogao biti konvencionalan (ukoliko je vođen klasičnim oružjem, bez upotrebe oružja za masovno uništavanje, pre svega nuklearnog. Današnje razlikovanje između klasičnog i alternativnog modela sukoba i pretnji bezbednosti, šire posmatrano, zasniva se na više različitih kriterijuma, uključujući tip sukobljenih aktera (državu ili različite nedržavne aktere), teritorijalnu dimenziju (unutrašnji ili spoljašnji sukob), pravnu prirodu sukoba (klasični rat dve suverene države s jedne strane, ili rat neformalnih grupa protiv države, s druge strane istog spektra). Stoga je savremena slika pojmova bezbednosti i nebezbednosti neuporedivo slojevitija i bogatija od one koja je obeležavala praksu, ali i veliki deo teorije, tokom hladnoratovskog doba međunarodnih odnosa. Ne treba podsećati da je period hladnog rata velikim delom određivao i teorijsko mišljenje o bezbednosti.

Prema listama prioriteta koje periodično formulišu velike međunarodne organizacije, pre svega UN i EU, može se videti da su danas sukobi u kojima bar jedna strana nije država, već neka organizovana grupa unutar suvereno ustanovljenih i priznatih granica, dominantne pretnje bezbednosti. Drugim rečima, sa rastućom međunarodnom integracijom kroz porast multilateralizma u rešavanju međunarodnih pitanja (i, samim tim, kroz smanjivanje verovatnoće izbijanja tradicionalnih ratova jedne suverene države protiv druge), porasla je proporcionalna verovatnoća da će upravo alternativni sukobi u odnosu na tradicionalno ratovanje suverenih država biti najčešća pretnja bezbednosti. Takvih etničkih sukoba, unutrašnjih nemira, terorističkih pokreta i sličnih pretnji bezbednosti bilo je i u vreme hladnog rata, ali su oni bili u senci pretnje od globalne, a ipak odlučujuće bilateralne, sveuništavajuće konfrontacije supersila. Odlaskom te pretnje, pažnja teoretičara, ali i praktičara bezbednosti se usmerila na ostale sukobe, a istovremeno je porastao i volumen tih alternativnih sukoba, jer je jedan njihov deo bio pod kontrolom upravo zahvaljujući ravnoteži globalnih interesa supersila.

Sa urušavanjem bipolarnog poretka, došlo je i do promene strukture bezbednosti. Umesto tradicionalne pretnje sveuništavajućim nuklearnim ratom između supersila, došlo je do paralelne eskalacije regionalnog ratovanja kroz, uglavnom, etničke i teritorijalne ratove niskog intenziteta (uz upotrebu konvencionalnog oružja, dugo trajanje i bez realne pretnje globalnoj bezbednosti), i istovremeno naglašeni vojnopolitički ekspanzionizam se ogleda u agresivnoj i ambicioznoj politici proširivanja NATO ka Istoku Evrope.

Pored toga, u bivšem komunističkim zemljama i delovima islamskog sveta došlo je do pojave različitih formi ekstremizma, do popuštanja niza mehanizama društvene kontrole, od obrazovanja do policijskog rada i krivično-pravnih sistema, što je, jednim delom, doprinelo nevojnim aspektima krize bezbednosti u novijoj strukturi međunarodnih odnosa. Najizraženije forme koje je ta pretnja unutrašnjoj bezbednosti poprimila su organizovani kriminal i terorizam.

2.

I sama tema alternativnih pretnji bezbednosti u celini je preširoka da bi se mogla razmatrati u jednom radu, pa i u jednom korpusu literature. Stoga je savremena literatura evoluirala u pravcu koji relativno jasno razdvaja pretnje bezbednosti sa etničkim korenom, koje se manifestuju kroz etničko-emancipatorske pokrete i razvijaju u pobune ili građanske ratove, s jedne strane, i klasično kriminogene pretnje bezbednosti, od kojih su daleko najznačajnije danas pretnje od terorizma i organizovanog kriminala. U okviru ovog drugog korpusa literature, došlo je do daljeg razdvajanja, imajući u vidu činjenicu da se terorizam nametnuo kao politički i bezbednosni fenomen koji se dominantno sagledava sa tačke gledišta međunarodnih odnosa i teorije bezbednosti, dok se organizovani kriminal sagledava sa više kriminološki i sociološki informisane političke tačke gledišta, mada i on ima nesumnjive međunarodne i politički relevantne dimenzije i posledice. U kontekstu doprinosa postojećoj literaturi, ali i u skladu sa disciplinarnom i problemskom diferencijacijom kakva karakteriše savremena razmatranja meke bezbednosti, analiza terorizma, koja je osnovna tema ovog rada, predstavlja samostalnu tematsku oblast sa sopstvenim izvorima i društvenim značajem.

Na prvi pogled, moglo bi se smatrati da sve takozvane “meke” pretnje bezbednosti (za razliku od “tvrdih”, ili vojnih) ne mogu biti predmet istovetnog metodološkog razmatranja, jer su po svojim manifestacijama izuzetno difuzne. Primera radi, osnovne karakteristike organizovanog kriminala proističu iz unutrašnje logike zasnovane na profitu, jer je organizovani kriminal u osnovi biznis vođen na kriminalizovan način. Korupcija – druga, i možda suštinski najkompleksnija pretnja mekoj bezbednosti – u osnovi je pitanje integriteta, i podloga je za različite vrste urušavanja političkog i društvenog sistema. Istovremeno, terorizam najčešće nema nikakve veze sa profitnom logikom, i obično se oslanja na korupciju samo u minimalnoj meri, jer su teroristi često pervertovani “vizionari”, koji deluju sa vizurom promene sveta uz spremnost na podnošenje žrtve. Iz unutrašnjih razlika između različitih tipova mekih pretnji bezbednosti proističu i razlike u efikasnosti u kontrolnom pristupu. U borbi protiv

organizovanog kriminala primenjuje se, s jedne strane, logika pretpostavljene “generalne prevencije”, to jest pretnja kaznom koja bi trebalo da utiče na procenu racionalnog aktera time što će povećati rizike bavljenja organizovanim kriminalom, uz pretpostavku relativno efikasnog sistema otkrivanja krivičnih dela. S druge strane, u novije vreme u kontroli organizovanog kriminala sve se više primenjuje i metod napada na resurse, kako one koji se koriste za samo činjenje krivičnog dela, tako i na tzv. kriminalne profite, koji se u nekim zemljama oduzimaju po kriterijumima građanskog postupka, bez potrebe da se postigne pravosnažna krivična presuda.

Borba protiv korupcije podrazumeva niz sistemskih reformi od kojih je najmanje važno krivično gonjenje, iz prostog razloga što je samo jedan mali deo volumena korupcije u sferi krivičnih dela, a verovatno najveći deo u domenu formalno legalnog postupanja koje nije u javnom interesu, iako je u sferi ovlašćenja javnog službenika..

Borba protiv terorizma ne podleže ni pretpostavci o generalnoj prevenciji, jer su teroristi srpemni na žrtvu, niti se pak može rešavati bilo kakvim reformama sistema. Stoga je reč o različitim fenomenima, pa će u glavnom delu ovog teksta rasprava biti usmerena pre svega na problematiku u vezi sa terorizmom, koji, osim toga što je pretnja unutrašnjoj, danas, po opštem priznanju, predstavlja i primarnu pretnju nacionalnoj bezbednosti država.

Ipak, sve nekonvencionalne ili meke pretnje bezbednosti podležu izvesnim ujedinjujućim osobinama. Njihovi akteri nisu države, nego manje ili više neformalne organizacije i grupe. Kada je reč o organizovanom kriminalu, počinioci postupaju kao neka vrsta parapreduzeća, u kojima može postojati viši ili niži stepen hijerarhijske organizacije (bilo da je reč o strogoj hijerarhijskoj strukturi ili o neformalnoj mreži). Kada je reč o korupciji, počinioci mogu biti pojedinci, ili široke mreže koje sežu visoko u ešalone državne hijerarhije, u državama u kojima postoji tzv. sistemska korupcija. Počinioci terorizma su grupe koje se specifično regrutuju, obučavaju i pozicioniraju u ciljnim zemljama, sa namerom da uz minimum informacija i resursa izvrše akciju koja će proizvesti maksimum efekta. Zajednička karakteristika ovih počinilaca je da ne spadaju u državne

aktere, mada se i država nekada može baviti terorizmom (zato se i govori o “državnom terorizmu”).

Druga karakteristika nekonvencionalnih pretnji bezbednosti je da njihovi akteri nastoje da uspostave neku vrstu kontrole nad javnim institucijama kako bi dugoročno i efektivno mogli nastaviti svoje aktivnosti. Organizovani kriminal se obično koristi korupcijom, a teroristi se mogu koristiti etničkom ili religijskom homogenizacijom, radikalizacijom stanovništva, ili revolucionarnim pokretima da preuzmu kontrolu nad pojedinim državama ili njihovim delovima. Za sve pomenute vrste počinitelaca karakteristično je da se njihove aktivnosti mogu značajno lakše i uspešnije vršiti putem legitimnih institucija. Nacionalne i legalne komercijalne banke omogućavaju uspešno pranje velikih količina kriminalnog profita, uticaj na državne institucije koje raspolazu visokim stepenom diskrecije omogućava efektniju korupciju, a kontrola nad tajnim službama i represivnim aparatom drastično povećava ofanzivni potencijal terorističkih grupa.

Treća ujedinjujuća karakteristika nekonvencionalnih pretnji bezbednosti je činjenica da je identitet njihovih aktera (za razliku od identiteta sukobljenih država u “tvrdim” sukobima) fluidan i ne uvek izvestan, jer je reč o grupama koje se okupljaju po potrebi, čiji pojedini članovi deluju i nezavisno, koje često uključuju legalno registrovane firme i pripadnike državnog aparata, čak i službi bezbednosti, vojske i policije, pa je stoga sama ideja o nekakvom stabilnom “članstvu” u organizovanoj kriminalnoj grupi, korupcijskom mreži ili terorističkoj grupi vrlo često bez realne odrednice. Posledica ovakve prirode aktera je u činjenici da se u borbi protiv nekonvencionalnih pretnji bezbednosti, posebno kada je reč o terorizmu, gotovo da ne može praviti razlika, inače karakteristična za ratne sukobe, između učesnika u sukobu i ne-boraca. Pošto je usvojeni model borbe protiv terorizma danas veoma sličan modelu konvencionalnog ratovanja, ova karakteristika terorizma je predmet etički vrlo značajnih rasprava, i o njima će unekoliko biti reči u tekstu koji sledi.

Imajući u vidu činjenicu da se opseg fenomena nekonvencionalnih pretnji bezbednosti gotovo uvek tretira koncentrisanjem na jednu od pretnji, uz prethodno ukazivanje na opšti pojam nekonvencionalne

bezbednosti i analizu najvažnijih ujedinjujućih karakteristika, taj metod će biti usvojen i u ovom radu. Razlog leži u činjenici da je, s jedne strane, važno imati u vidu bitne elemente nekonvencionalnih pretnji bezbednosti kao zajedničkog fenomena, jer se one često pominju zajednički u zakonskim i političkim formulacijama strategije obezbeđivanja bezbednosti građana u novoj političkog demokratskoj eri (to se posebno odnosi na kategoriju takozvane “humane bezbednosti”, koja je povezana sa osećajem građana da su zaštićeni uz optimum zaštite njihovih ljudskih i građanskih prava). S druge strane, detaljno razmatranje svakog od tipova nekonvencionalnih pretnji bezbednosti u jednom radu fizički je nemoguće, jer je spektar metoda koje se, primera radi, koriste u borbi protiv korupcije, terorizma i organizovanog kriminala toliko obuhvatan da svaka od tri pomenute politike danas zasniva sopstvenu disciplinu u okviru studija bezbednosti. Stoga će u narednim stranicama biti reči o pre svega o terorizmu kao primarnoj, najagresivnijoj nekonvencionalnoj pretnji bezbednosti, koja je utoliko zanimljivija jer se države, u odgovoru na nju, često oslanjaju upravo na tradicionalne konvencionalne metode sukoba sa drugim državama, u nedostatku odgovarajućih kontura stvarnog neprijatelja i raspoloživih sredstava za selektivno delovanje protiv njega. U raspravi koja sledi, naravno, biće ukazano i na neke najosnovnije paralale sa ostalim nekonvencionalnim pretnjama bezbednosti tamo gde je to bitno za razumevanje bitnih demenzija samog terorizma.

3.

Etimologija reči “teror” počinje od latinske reči “terrere” što znači “izazivati jak strah”. Iako je teror, ili radnja koja podseća na ovaj fenomen, postojao davno i u antičkom svetu, u ovom obliku je prvi put prihvaćen i ušao u politički i naučni rečnik od 1794. godine, znači posle Francuske revolucije, u vreme jakobinaca, pod “vladavinom terora” Robespjera (*Robespierre*), a zatim Sen-Žista (*Saint-Just*), Barera (*Berrère*).

Teroristi se retko identifikuju kao “teroristi”, zbog negativne, pežorativne konotacije termina, već koriste nazive kojima ističu svoju ideološku ili etničku borbu, kao na primer: “separatista”, “borac za slobodu”, “oslobodilac”, “revolucionar”, “vojniki”, “gerila” (od španske

reči *guerrilla*, što znači “mali rat”), “pobunjenik”, “džihadist” ili “mudžahedin” (što na arapskom znači “borac”), ili fidaini (*fedayeen*, “spreman za mučeništvo”). U novije vreme termin “džihadisti” upotrebljavaju američki analitičari bezbednosti da bi njime označili sve one islamske terorističke grupe koje su organizovane po modelu al Kaide, i koje se često same nazivaju “al Kaidom”, iako nemaju direktne veze sa rukovodstvom al Kaide.

S obzirom na to da se pitanjem terorizma bavi više nauka i disciplina, tj. da je pitanje sagledavanja pojma terorizma multi-disciplinarno, potrebno je naglasiti da je zločin terorizma u sastavu korpusa zločina obuhvaćen međunarodnim krivičnim pravom. Međunarodno krivično pravo predstavlja sistem pravnih propisa koji u sebi sadrže norme krivičnog prava koje imaju međunarodni karakter i norme međunarodnog javnog prava, usmerene ka kažnjavanju ili primeni drugih sankcija prema licima odgovornim za krivična dela, koja su označena kao takva. U grupu međunarodnih krivičnih dela, pre svega, spadaju zločini koji su u nadležnosti Međunarodnog krivičnog suda.² Prema članu 5 Statuta ovog Suda to su: ratni zločini, zločin protiv čovečnosti, genocid i agresija. Pored navedenih, tu su i sledeći zločini iz nadležnosti Međunarodnog suda pravde: uzimanje talaca, terorizam, zločini protiv međunarodno zaštićenih lica, zločin protiv službenika Ujedinjenih nacija i pridruženog osoblja, zločin koji čine plaćenici, zločin proizvodnje i stavljanje u promet narkotika, droga i drugih psihotropskih supstanci, zločin protiv kulturne baštine i zločin protiv životne sredine.³ Međunarodni sud pravde je poznat i pod nazivom Svetski sud, i predstavlja organ Ujedinjenih nacija.⁴

Iako mnogi istraživači određuju pojam prema etimologiji i postoji preko stotinu definicija, ne može se reći da je sam pojam terorizma potpuno definisan. Neke od ovih definicija se fokusiraju na specijalnu prirodu žrtava; neki izdvajaju razliku između žrtava i stvarnog cilja

2 Za više detalja pogledati stalnu internet adresu Međunarodnog krivičnog suda: <http://www.icc-cpi.int/home.html&l=en>.

3 Pogledati internet adresu: http://untreaty.un.org/cod/icc/statute/99_corr/cstatute.htm, 10. 02. 2008.

4 Za više detalja pogledati internet adresu Međunarodnog suda pravde: <http://www.icj-cij.org/>.

terorizma; druge definicije se oslanjaju na samu osobinu nasilnog akta odnosno njegovu nenormalnu prirodu. Jedna sistematska studija uzela je u obzir 109 definicija i pokušala da izdvoji zajedničke komponente.⁵ Od ovih određenja, izdvojena je definicija koja ima oko 200 reči, (ovu definiciju neću dati u celini zbog obima već samo u navedenim tačkama) i ona obuhvata sledeće elemente: akt nasilja, simbolične ili slučajne žrtve (nedužne žrtve), planiranje unapred, osobine samih organizacija, metodologija i ponavljanje operacija, kriminalni karakter akcija, odsustvo priznatih (zapadnih) moralnih načela, politički zahtevi koje grupe postavljaju, privlačenje pažnje kao bitan cilj, upotreba straha.

Terorizam ima bezbroj definicija, ali nema opšte saglasnosti oko suštine tog pojma, niti postoji jedna opšteprihvaćena definicija. Terorizam, kao sredstvo za postizanje političkih ciljeva, rasprostranjen je u svetskim razmerama i ugrožava opštu bezbednost podsticanjem straha i nesigurnosti. Žrtve terorizma su obično civili, nedužni ljudi i upravo iz te činjenice proističe široko rasprostranjeno uverenje da je terorizam moralno neprihvatljiv. Istovremeno, međutim, politička motivacija terorista proizvodi posledice u domenu borbe protiv terorizma koje je potrebno detaljnije razmotriti.

4.

Izvesno je da su grupe koje pribegavaju različitim vidovima političkog nasilja, uključujući tu i terorizam, često motivisane političkim ciljevima koji se inače smatraju sasvim legitimnim. Različiti pokreti za nacionalno oslobođenje, versku autonomiju ili oni usmereni na promenu političkog poretka u svojim državama, imaju programe koji bi, kada bi se sprovodili kroz systemske institucije, to jest kroz političko lobiranje, smatrali prihvatljivim. Borba jedne zemlje protiv ekonomskog ujedinjenje njenog regiona koje bi, kroz liberalizaciju trgovine poljoprivrednim proizvodima, primera radi, dovelo do njenog ekonomskog urušavanja, smatra se prihvatljivim ako se vodi kroz regionalne supranacionalne organizacije i diplomatskim putem, pa i

---

5 Pogledati knjigu: A. Schmid & A. J. Longman, *Political Terrorism*, North-Holland Publishing, Amsterdam, 1988.

putem sporova vođenih pred međunarodnim sudovima. Borba jedne kulturne zajednice za pravo na korišćenje sopstvenog jezika i na ispovedanje svoje vere je legitimna, ako se vodi metodama pritiska kroz parlament i političke stranke, što je uobičajeni način formulisanja politike u demokratskim društvima. Kada, međutim, bilo koji od ovih i brojnih drugih legitimnih ciljeva postane deo programa organizacije koja je spremna da upotrebi nasilje, tada se i sama nasilna “borba”, i cilj, označavaju kao pretnja za bezbednost.

Nasilje prema civilima, to jest suštinska neselektivnost nasilja koje koriste teroristi, izaziva takav otpor u posmatraču da u većini zemalja i sam njihov cilj postaje delegitimisan upotrebom kriminalnih metoda. Reč je o fenomenu poznatom iz istorije ratovanja, kada su pojedini narodi i zemlje, ratujući za teritoriju na to tada konvencionalan način, u nekim situacijama upotrebili ekstremna sredstva, poput hemijskog oružja. Upotreba tih sredstava stvarala je, gotovo redovno, takav odijum u svetskim razmerama da je odjednom cela nacija čija vojska je upotrebila ekstremna sredstva dugoročno delegitimisana i smatrana opasnom. Takav je slučaj sa upotrebom hemijskog oružja od strane nemačke vojske u Prvom svetskom ratu, posle koje je Nemačka dugotrajno postala parija u međunarodnim odnosima.⁶

Kada je reč o terorizmu, međutim, treba imati u vidu činjenicu da je, zbog njegovih dinamičkih osobina, pre svega zbog spremnosti njegovih aktera na potpunu žrtvu, vrlo teško boriti se protiv terorizma stigmatizacijom, jer stigmatizacija i izolacija hrane osećaj da su žrtve među zajednicama koje pružaju podršku teroristima. Pošto se, uglavnom, radi o marginalizovanim zajednicama koje svoje interese ne mogu da efektivno zastupaju u međunarodnim okvirima, bilo zato što su sukobljene sa neuporedivo moćnijim i diplomatski uticajnim protivnicima (poput Arapa u sukobu sa Izraelom), bilo zato što su već toliko stigmatizovane da se njihov glas ne čuje adekvatno, u takvim zajednicama često postoji opravdana svest o tome da se legitimnim putem ne mogu efektivno boriti za svoje ciljeve. Ako su legitimni putevi blokirani, ili bar postoji predstava u zajednici o tome da su blokirani,

---

⁶ Videti knjigu: Geoffrey Best, *War and Law since 1945*, Oxford Press, Oxford, 1997, p. 260.

postoji visoka verovatnoća da će zajednica pribeći nasilju. Stoga stigmatizacija samo dodatno motiviše teroriste i doprinosi njihovom duhu “mučeništva”, a ekstremne represivne mere prema zajednicama u kojima je terorizam ukorenjen dodatno antagonizuju te zajednice i dodatno ih uveravaju da su na margini i da ne postoji način da svoje probleme artikulišu na diplomatskom i pravnom planu.

Zbog navedenih razloga, jedan broj savremenih autora (pre svega Ted Honderich), insistiraju na tome da se sa teroristima, nasuprot usvojenoj politici većine zemalja, mora pregovarati, da se oni, u suštini, moraju tretirati kao politički pokreti, i da rat protiv njih ne može biti uspešan u dugoročnom smislu.⁷ Istovremeno, Honderich smatra da je potrebno, zbog metodološke predostrožnosti, uvek zadržati svest o tome da teroristi postupaju kriminalnu na planu metoda koje koriste, ali da nisu svi njihovi politički ciljevi sami po sebi nelegitimni, te da se nekima od njih može izaći u susret bez potrebe da se pogoršava nasilje. Ova teza je danas kontroverzna, jer je direktno suprotna usvojenoj politici prema kojoj se smatra da “sa teroristima nema pregovaranja”, bez obzira na civilne žrtve, pošto bi pregovaranje samo povećalo verovatnoću da i druge grupe pribegnu terorističkim metodama za postizanje ciljeva. Reč je o debati koja ni u kom slučaju nije završena, a iskustvo do sada, u najvećoj meri, pokazuje da model razbijanja terorističkih grupa direktnim vojnopolicijskim akcijama, iako je ponekad eliminisao pojedine grupe, u ukupnom smislu nije doveo do smanjenja pretnje od terorizma, već pre do njene disperzije, tako da danas, posle ratujućih odgovora na napade na Njujork i Vašington 2001. godine ratom protiv Avganistana, a potom i invazije Iraka, Al Kaida, koja je oštećena, postupa restriktivnije, ali se stvorio čitav grozd novih baza terorizma, uključujući zemlje u kojima ranije nije postojao islamski terorizam, kao što je Irak, a koje su danas među najgore zahvaćenim terorističkim aktivnostima i pokretima. Stoga postoje preliminarni razlozi da se ozbiljno razmišlja o liniji argumentacije koju zastupa Honderich.

---

7 Pogledati članke Teda Honderiha na internet strani: <http://www.ucl.ac.uk/~uctytho/dfwIntroIndex.htm>, 22. 05. 2008.

5.

Terorizam je, na određeni način, prisutan u literaturi, filozofiji, psihologiji i sociologiji i dotiče se mnogih sfera društvenog života. Sigmund Frojd je video moguće pojave terorističkih akata, kao rezultat društvene nesavršenosti, zbog čega je pisao “Civilizacija sa njenim institucijama i ograničenjima i represijom nad ljudskom prirodom garantuje nezadovoljstvo”.⁸ Represija i nezadovoljstvo dovode do nasilja, kome se pribegava kada željene promene nema, a kao posledica toga mogu se pojaviti ratovi i intervencije u cilju postizanja određenih političkih ciljeva, kao i nekonvencionalni sukobi, uključujući terorističke kampanje i gerilske ratove. Džorž Orvel, na svoj način, takođe, ukazuje na opasnost od terorizma: “Svakog momenta neki ludak u laboratoriji može uništiti civilizaciju, tako lako kao što se može potpaliti vatromet”, a Šekspirov Kralj Lir, uzvikuje: “Ja ću uraditi neke stvari, još ne znam koje, ali znam da će one biti teror za zemlju”.⁹

Teoretičar Glaser terorizam definiše kao “korišćenje nasilja uz pomoć različitih sredstava sa ciljem da se postigne pojedinačna, lična korist na račun društva ili da se ostvari određena politička doktrina, od čega će zavisiti da li je u pitanju zločin protiv opšteg prava ili politički delikt”.¹⁰

Široko je prihvaćena i definicija terorizma koju je dao teoretičar Petit Robert: “Terorizam je upotreba mera nasilja sa ciljem postizanja političkih efekata, pojedinim ili kolektivnim atentatima, rušenjima u vidu osvajanja, čuvanja ili vršenja vlasti u režiji određenih političkih organa koji nastoje da proizvode strah i nesigurnost”.¹¹

Jedna od operativno najupotrebljavanijih definicija terorizma, prisutna u brojnim normativnim aktima, je definicija američkog ministarstva spoljnih poslova (*State Department*). Termin “terorizam”

---

8 Freud, Sigmund, *Civilization and Its Discontents*, W. W. Norton & Company; Reissue edition, July 1989, p. 22.

9 Orwell, George, *You and the Atomic Bomb*, Tribune, 19. oktobar 1945; Shakespeare, *King Lear*, Oxford 1605, može se pročitati na internet adresi: http://www.shakespeare-literature.com/King_Lear/index.html, 15. 02. 2008.

10 Pogledati internet adresu: <http://dictionary.reference.com/browse/terrorism>, 13. 02. 2008.

11 Ibid.

odnosi se na unapred smišljeno, politički motivisano nasilje nad neborbenim ciljevima koje čine subnacionalne grupe ili tajni agenti, a koje obično ima cilj delovanje na određeni auditorijum. Termin “međunarodni terorizam” odnosi se na terorizam koji uključuje građane ili teritorije više zemalja. Termin “teroristička grupa” odnosi se na svaku grupu ljudi koja praktikuje međunarodni terorizam, ili koja rukovodi pod-grupama koje praktikuju međunarodni terorizam.¹²

Prema Aleksu Šmitu, iskristalisala su se 22 elementa koji karakterišu pojam terorizma: upotreba sile, političko svojstvo, izazivanje straha, zastrašivanje, pretnja, očekivanje psiholoških efekata, različitost žrtava i širi predmet napada, organizovao delovanje, metodi u strategiji borbe, kršenje pravila i nečovečnost, ucena i prinuda, publicitet, samovolja i odsustvo diskriminacije, najčešće žrtve – civili, žrtve u principu – nevine osobe, organizovano vršenje nasilja, eksponiranje i prikazivanje “vojnih postupaka” drugima, nepredvidivost, prikriivenost, ponavljanje, zločinačko svojstvo, zahtevi i ultimatumu koji se upućuju drugim licima.¹³

Srpska teorija takođe ne određuje bliže pojam terorizma. Ono što se u našoj teoriji iskristalisalo kao pojam terorizma je: organizovano nasilje protiv određene države, njenog ekonomskog i političkog sistema, inspirisano političkim motivima, u cilju izazivanja straha i lične nesigurnosti građana jedne zemlje, upotrebom razornih sredstava koja dovode u opasnost život i imovinu neodređenog broja ljudi, sa krajnjim ciljem slabljenja bezbednosti jedne zemlje.

U našoj Političkoj enciklopediji terorizam je definisan kao “doktrina i metod borbe za određene ciljeve sistematskom upotrebom nasilja. Prilikom pokušaja određivanja pojma terorizma, postoji nekoliko elemenata koji se ne mogu zaobići, a to su: izazivanje straha i psihološke reakcije koje prate takvo stanje, nasilje, koje može biti fizičko ili psihičko stanje u kojem je pojedinac onemogućen da realizuje fizičke i

---

12 Videti: Džonatan R. Vajt, Terorizam (prev. Roksanda Ćirović), Alexandria Press, Beograd, 2004. Takođe Mihajlo Basara, “Poreklo i problemi modernog terorizma”, Vojno delo, tom LVI, br. 4, 2004, str. 154–63.

13 Alex P. Schmidt, Political Terrorism, SWIDOC, Amsterdam and Transaction Books, 1984, p. 100.

mentalne sposobnosti, nasilje koje se preduzima radi postizanja određenog političkog cilja”.¹⁴

Libijski ministar inostranih poslova Abu Durda 1976. godine je definisao terorizam kao: “stacioniranje američkih snaga u inostranstvu, dominacija na morima i okeanima, snabdevanje određenih režima oružjem, kako bi se vršio pritisak prema stanovništvu, upotreba žira i zlata, kao političke igračke, dok svet glada.”

6.

Terorizam se manifestuje kroz karakteristično razvijanje širokog spektra krivičnih dela usmerenih na ugrožavanje ljudskih života, imovine i drugih interesa. Terorizam, u svojoj dinamici, potencijalu da ugrozi društvene strukture i državu samu, i u svojoj organizacionoj slici, velikim delom zavisi od promenljivih društvenih uslova i okolnosti. On zavisi od statusa koji u nekoj sredini ima kultura političke participacije. Za neke društvene grupe, pa i globalnije sagledane grupe, kao što su, recimo, delovi nekih religijskih zajednica, odsustvo mogućnosti da kroz političku participaciju, i kroz institucionalne mehanizme, artikulišu svoje političke i razvojne aspiracije, može biti okidač radikalizacije. Kao što smo već pomenuli, takve grupe mogu pribеći nasilju radi ostvarenja ciljeva koje ne mogu ostvariti legitimnim sredstvima (*Ted Honderich*).¹⁵ Stoga je potrebno praviti jasnu razliku između pojavnih oblika terorizma i njegovih uzroka u društvenoj strukturi, koji se ne mogu eliminisati represivnim metodama. Rešavanje problema terorizma verovatno je moguće samo obraćanjem njegovim uzrocima, a oni su često nepravne prirode, to jest često imaju socijalni i politički koren. To, istovremeno, znači da analiza terorizma mora podrazumevati i analizu ideološke ili vrednosne potke na kojoj se teroristička platforma zasniva.

Sa tačke gledišta legitimiteta, terorizam takođe nije jednoznačan i jednostavan fenomen. On često počiva na političkim aspiracijama i često na legitimnim stremljenjima, a vrlo retko na nekakvim autentično i

---

14 Politička enciklopedija, Savremena administracija, Beograd, 1975, str. 1079.

15 Ted Honderich, *After the Terror*, Revised and expanded edition, McGill-Queen's University Press, Montreal, 2003, p. 67.

izvorno destruktivnim ili kriminogenim ciljevima, iako u tome postoje izuzeci. Teroristi sebe u većini slučajeva vide kao „vizionare”, a ne kao kriminalce motivisane profitom ili vlašću. Upravo ta sposobnost da podele „viziju” sa širokim slojevima podržavalaca određuje stepen njihove uspešnosti da se nametnu i kao politički lideri. Od širine prihvatanja inicijalne vizije terorističke grupe ponekad će zavisiti da li će taj teroristički pokret prerasti u „legitimni” pokret za nacionalnu emancipaciju iza koga će stati većina pripadnika neke zajednice (što se često dešava sa etnički ili separatistički motivisanim terorizmom), ili će ostati na nivou izolovane grupe koja se bori za ciljeve koje ne uspeva efikasno da podeli sa „konstituentima” (poput terorizma ETA u Španiji, na primer). Stoga su i posledice uspeha u terorističkoj aktivnosti za društvo zavisne od toga u kojoj meri se shvati vizionarska motivacija terorista, i činjenica da oni nisu, koliko god javnost bila sklona da to tako shvati, samo kriminalci. Za teroriste novac nije cilj, nego sredstvo za postizanje političkog ili ideološkog cilja i širem smislu, pa se oni, stoga, u izvesnom smislu, pervertovani revolucionari, čije nasilje treba shvatiti upravo na taj način. Mada se pervertovana revolucija u svojoj pojavnosti u formi može vrlo malo razlikovati od obične destrukcije koja nema nikakvu ideološku potku, uspešnost razvijanja politike borbe protiv terorizma ključno zavisi od shvatanja činjenice da je terorizam često samo spolja vidljiv kao terorizam, a da se on uglavnom iznutra, od strane samih počinilaca, često vrlo jasno vidi kao revolucija. Ova hipoteza može se proveriti analizom načina integrisanja terorističkih grupa, mobilisanja podrške i tipičnih programskih ciljeva, kao i stvaranja slike u javnosti.

7.

„Konačno razrešenje” problematike terorizma, iako praktično nije dostupno u bliskoj budućnosti, može se, u teorijskom smislu, sagledati na mikroprimeru integracije ili legitimacije terorističkih grupa. Konkretno, reč je o slučajevima koji su pomenuti, a to su različiti procesi prerastanja inicijalnog terorizma u državotvorne pokrete kroz mobilisanje široke domaće i međunarodne podrške. Kao što se terorističke aktivnosti (koje sa najbolje mogu sagledati kroz opisnu sliku

aktivnosti) mogu pokrenuti pod okriljem širih političkih interesa i tretirati kao legitimne (poput pokreta mudžahedina u Avganistanu tokom sovjetske okupacije, koje su zapadni izvori tada nazivali „borcima za slobodu”, a Talibane „studentima oslobodiocima Kabula”), a potom delegitimizovati (poput kompletne promene tretmana mudžahedinskog pokreta i Talibana posle 11. septembra 2001), tako se oni mogu zasnovati i kao nelegitimni, i potom legitimizovati (poput nacionalno-emancipatorskog pokreta kosovskih Albanaca danas). Na ovim primerima vidi se, u teorijskom smislu, ishodište problema terorizma i mogućnosti da se on pretvori u drugačiju društvenu i političku stvarnost. „Uništenje” terorizma, na koje programski poziva “rat protiv terora”, možda nije stvarno moguće, i to u onoj meri u kojoj taj fenomen odražava neku društvenu stvarnost neke grupe, mada na društveno neprihvatljiv način. Moguće su, međutim, njegove transformacije, kroz političke pregovore kojima se otklanja samo motivaciono polje za radikalizam. Ukoliko je izneto ispravno, moglo bi se zaključiti da je integrativno rešenje jedino realno u doglednoj vremenskoj perspektivi. Ovu hipotezu moguće je testirati kroz samu analizu transformacija terorizma, njegove odgovore na različite tipove kontrolnog napora (uglavnom represivnog tipa), i opšte karakteristike dosadašnjih iskustava. Kada je reč o testiranju ove konkretne hipoteze, postoji empirijski materijal koji može biti deo tog testa: iako sama hipoteza u kontekstu “rata protiv terora” i dalje nije u značajnoj meri svesno prisutna u postojećoj politici suzbijanja terorizma, značajni slučajevi uspeha u rešavanju akutnih problema sa terorizmom u pojedinim zemljama upućuju upravo na primenu sadržaja ove opšte hipoteze. To je, primera radi, gotovo u potpunosti slučaj u uspešnom rešavanju jednog od najtvrdokornijih problema evropskog terorizma u Severnoj Irskoj, koji je bio utoliko strukturno složeniji što je uključivao i etničke, i religijske, i istorijske elemente, kao i značajan sloj traumatskog nasleđa između dve zajednice uključene u konflikt. Pri tome, problem je bio dodatno usložen činjenicom da su se obe zajednice služile terorističkom taktikom, a nije samo jedna bila jednoznačna žrtva druge koja je imala separatističke aspiracije.

8.

Analize savremenih modela regrutovanja terorista pokazuju da je, kada je reč o islamskim grupama, ali, sve više, i drugim teroristima, uglavnom u primeni dobro poznata al Kaidina shema od 8 tačaka obuke i delovanja operativca terorističke grupe, koja se primenjuje u najmanje 50 zemalja, i kroz koju je regrutovano i obučeno najmanje 3000 terorističkih operativaca.¹⁶

Prvi stadijum podrazumeva “motivaciju”, koja se svodi na radikalizaciju mladih Muslimana u medresama i džamijama u mestima koja su udaljena od uticaja umerenijih imama. Izuzetak od ovog pravila su pojedine medrese i džamije u Velikoj Britaniji, pogotovo u Londonu, u kojima se Muslimani koji su došli iz drugih zemalja kao umereni pripadnici svoje religiozne zajednice, ili pak mladi Muslimani rođeni u Velikoj Britaniji, radikalizuju. Stoga se London u savremenom rečniku analitičara terorizma u savremenoj literaturi kolokvijalno naziva “Londonistanom”. Počinioci terorističkih akcija u Indiji 2006. godine, primera radi, bili su tri mlada muslimanska lekara obrazovana u Velikoj Britaniji i sa stalnim boravkom u toj zemlji, koji su u Veliku Britaniju došli kao umereni Muslimani, a potom su, kako je istraga utvrdila, tokom studija u Londonu radikalizovani. Sličnih primera ima mnogo, što naravno ne znači da se veći deo radikalnog muslimanskog obrazovanja i motivacione pripreme za terorizam džihadističkog tipa ne odvija u islamskih zemljama.

Drugi stadijum Al Kaidine sheme je “audicija”. Lider mreže se sastaje sa potencijalnim regrutima u severozapadnom delu Pakistana, koji se graniči sa Avganistanom, i u kome se veruje da se tu danas nalazi sam vrh Al Kaide, zbog procene kandidata.

Treći stadijum za potvrđene regrute je obuka, koja se odvija u kampovima u Avganistanu, i uključuje osnovnu vojnu obuku i izučavanje osnova strategije.

Četvrti stadijum je “obrazovanje” ili napredna obuka, koja se odvija u drugoj vrsti kampa, i uključuje računarsku obuku, učenje stranog

---

¹⁶ Roland Jaquard, *In the name of Osama Bin Laden*, Duke University Press, Durham, NC, 2006, p. 73.

jezika i druge veštine koje su neophodne da bi se regrut neprimetno stopio sa stranom zajednicom u kojoj treba da deluje.

Peti stadijum je “diplomiranje”. Regruti se vraćaju u Pešavar, gde ceremonijalno dobijaju instrukcije o svojoj misiji i destinaciji, posle čega se upućuju na odredište.

Šesti stadijum podrazumeva pridruživanje operativnoj ćeliji koja ima četiri do pet članova. U inicijalnom periodu regrut učestvuje u logističkim aktivnostima u održavanju ćelije, uzajamnom ispomaganju njenih članova, i razmeni ideja o načinima na koje je najoportunije izvesti napad.

Sedmi stadijum je kulminacija procesa, i podrazumeva izvođenje napada. Kada plan sazri za izvršenje, koordinator mreže se pojavljuje i stupa u kontakt sa više različitih ćelija, daje im konkretne zadatke o fazama akcije koju svaka ćelija treba da izvede, ineposredno nakon tih instrukcija (da bi se mogućnost otkrivanja svela na minimum) grupa vrši napad.

Osmi stadijum je izvlačenje operativaca iz zemlje što pre, na ranije planirani način, osim u slučajevima kada se radi o samoubilačkim napadima.

Iako je “shema osam stadijuma” operativni model Al Kaide, slični operativni protokoli rukovode delovanje praktično svih terorističkih grupa koje opstaju u dužem periodu. One se posebno trude da ćelije budu maksimalno autonomne, jer se na taj način održava visok nivo motivacije svih članova, a istovremeno se smanjuje mogućnost da, u slučaju razbijanja jedne ćelije, dođe do kompromitovanja drugih ćelija i razaranja većeg dela mreže. Slično tome, intimnost u odnosima između malog broja članova ćelije koji imaju sličnu istoriju, prošli su kroz zajedničku obuku, na istim mestima, i imaju slične ili iste poznanike, idu u istu džamiju i imaju isti krug kontakata, sprečava infiltraciju agenata kontrolnih službi.

Poznati model regrutovanja ne iznenađuje kada se primenjuje na tradicionalnim lokacijama u Pakistanu i Avganistanu, ali zabrinjavajuća je činjenica da se u savremenom “Londonistanu”, primera radi, regrutuju počinioci terorističkih akcija koji su u Veliku Britaniju iz zemalja poput Pakistana ili Avganistana došli kao umereni muslimani, a potom su u lokalnim medresama, sa radikalnim imamima, radikalizovani.

Istovremeno, zabrinjavajuća je činjenica da se među akterima terorizma sve više nalaze obrazovani ljudi, lekari i inženjeri, koji su svoje diplome stekli na Zapadu.

Robert Kuper (*Robert Cooper*), nekada visoki službenik Ratnog kabineta britanske kraljice, danas generalni direktor sekretarijata Saveta Evropske unije, na osnovu ovog trenda decentralizacije terorističkog regrutovanja pravi razliku između tri civilizacijska stanja u savremenom svetu: postmodernog stanja u zemljama poput EU, Kanade i u izvesnoj meri Japana, premodernog stanja koje karakterišu propale države, poput Somalije i Avganistana, i modernog stanja u kome vladaju makijavelistički principi u definisanju državnog interesa, što je slučaj u zemljama poput Pakistana ili Kine. Kuper smatra da pretnje od terorizma dolaze od zemalja u modernom i premodernom statusu, te da prema njima treba primenjivati varvarske metode preventivnog ratovanja, prevare i slobodnijeg shvatanja upotrebe sile. Kuper tako piše:

“Mi, među sobom (mislim na nas Evropljane) funkcionišemo na osnovu zakona i otvorene, kooperativne bezbednosti. Međutim, kada imamo posla sa staromodnijim vrstama država van postmodernog kontinenta Evrope, potrebno je da se vratimo grubljim metodama karakterističnim za raniju eru – upotrebi sile, preventivnih napada, prevara, i svih metoda koje mogu biti neophodne da se obračunamo sa onima koji još uvek žive u devetnaestovekovnom svetu u kome vlada princip ‘svaka država za sebe’. Među nama, mi se držimo zakona, ali kada delujemo u džungli, moramo takođe upotrebljavati zakone džungle.”¹⁷

Jasno je da Kuper nastupa iz perspektive intelektualnog i civilizacijskog elitizma, koji, međutim, ni terminološki nije sasvim jasno određen, jer on govori o evropskim državama “postmodernog doba” kao o državama u kojima vlada zakon i dobar poredak, istovremeno zanemarujući dve činjenice: pre svega činjenicu da termin “postmodernizam” u društvenoj teoriji uglavnom ne označava takav uredan i zakonit poredak, nego naprotiv, haos, konflikte različitih vrednosti i normi, i odsustvo predvidljivosti koje proističe iz civilizacijskih promena – drugim rečima, napredniju i težu verziju onoga što je Emil Dirkem (*Emil Durkheim*)

---

17 Robert Cooper, “The New Liberal Imperialism”, *The Observer*, 27 April 2002.

nazivao anomijom (*anomie*).¹⁸ Osim toga, Kuper potpuno zanemaruje činjenicu da su primeri propalih država premodernog doba koje navodi, a posebno Avganistan, velikim delom rezultat upravo agresivnog ponašanja postmodernih država, to jest njihovog usvajanja “zakona džungle”, kao i da makijavelizam takozvanih “modernih” država (*Immanuel Volerstin* – Immanuel Wallerstein bi ih nazvao “državama poluperiferije svetskog sistema”) nikako nije stran postmodernim državama, kako u unutrašnjepolitičkim kampanjama, tako i u projektovanju svojih interesa u udaljene krajeve sveta.¹⁹ No, tema ovog teksta nije kritika Kuperovog kulturnog elitizma (taj stav bi se mogao nazvati i kulturnim rasizmom), već prosto ukazivanje na bitne reakcije na decentralizaciju pretnji nekonvencionalnoj bezbednosti i ka “postmodernim” zemljama. Mnogi drugi teoretičari, uključujući one koji se označavaju kao “kritički teoretičari” (Jean Braudillard, Jef Huzsmans, Jacku Hummel) smatraju decentralizaciju pretnji nekonvencionalnoj bezbednosti “civilizacijskim šokom” koji je prirodna posledica globalnog raslojavanja na privilegovane i sistemski marginalizovane slojeve stanovništva. Ovoj teoriji, na etičkom planu, mogao bi se, uslovno, pridružiti i Ted Honderich.²⁰

Konačno, u evropskim zemljama sa tradicijom umerenom islama, poput Bosne i Hercegovine, osetno se povećava dinamika prisustva terorista, pa je tako mreža *World Security Network* nedavno upozorena na decentralizaciju terorističkog regrutovanja i operativnog delovanja ka Balkanu, rečima: „Šireći radikalne stavove i poglede među mlađim generacijama, cilj stvaranja pravih terorista od domaće populacije balkanskih muslimana je ostvaren”.²¹ I početkom 2008. godine postoje indicije da su u Bosni prisutne radikalne vehabije sa nasilnim planovima,

---

18 Više o ovome pogledati na internet stranici: <http://academic.udayton.edu/gregelvers/hop/?m=3&a=68&key=76>, 22. 05. 2008.

19 Immanuel Wallerstein, *World-Systems Analysis: An Introduction*, Durham, North Carolina, 2004.

20 Videti izvanredan pregledni članak o reakcijama na širenje terorizma kroz teorijske inovacije: Giovanna Bono, *The Impact of 11 September 2001 and the ‘War on Terror’ on European Foreign and Security Policy: Key Issues and Debates*, *Studia Diplomatica*, vol. LIX, no. 1, 2006, pp. 7–26.

21 Videti izveštaj Dragana Risojevića, „Bosanski teroristi i dalje prijete Zapadu”, *Nezavisne novine*, 29. aprila 2008, str. 5.

pa je samo 20. marta 2008. u Sarajevu i Bugojnu uhapšeno pet vehabija, osumnjičenih da su planirali napade na katoličke crkve tokom Vaskršnjih praznika. Sirijac Luai al Saka, koji je učestvovao u ratu u Bosni i Hercegovini, uostalom, uhapšen je jer je navodno obučavao napadače koji su 2001. godine izvršili napade na Njujork, a o broju mudžahedina koje su tadašnje bosanske vlasti u vreme rata 1991–1995. primile u Bosnu kao borce i danas se spekuliše.²²

9.

Neformalnost, sposobnost za delovanje sa vrlo ograničenim resursima i minimumom operativno neophodnih informacija, spremnost na žrtvu i motivacija koja proističe iz percepcije da se inače legitimni politički ciljevi ne mogu postići legitimnim diplomatskim i pravnim načinima, karakteristike su koje terorizam čine primarnom i najteže rešivom nekonvencionalnom pretnjom savremenoj bezbednosti. Kada se ima u vidu i postojeći trend decentralizacije terorističkog regrutovanja i delovanja sa tradicionalnim područja Bliskog istoka ka Evropi, dobija se slika o tome da prelivanje terorizma u nove zemlje predstavlja manifestaciju neuspešne, metodološki neodgovarajuće politike borbe protiv terorizma.

Dosadašnja literatura o terorizmu sa tačke gledišta teorije bezbednosti velikim delom se koncentrisala na deskriptivno izučavanje fenomena terorizma, organizacije grupa, i na pokušaje da se analizira motivacija pojedinih grupa i modeli njihovog odgovora na represivne udare. Istovremeno, međutim, pitanje o tome kakva je suštinska vrednost modela ratovanja protiv terorizma ostalo je velikim delom nerešeno.²³

Na osnovu kratkom razmatranja izloženom na ovom mestu, može se zaključiti da je pitanje o političkom karakteru terorizma i sposobnosti savremene bezbednosne teorije da prihvati terorizam kao kriminalizovanu manifestaciju autentičnih političkih aspiracija, ključno za eventualno

---

22 Ibid.

23 Jedno od velikih pitanja koje je tek na pomolu u literaturi je potencijal saradnje državnog i nedržavnog (privatnog) bezbednosnog sektora da doprinesu borbi protiv nekonvencionalnih pretnji bezbednosti. Za jedan kratak pregled ove problematike videti Želimir Kešetović, „Prepreke saradnji državnog i privatnog sektora bezbednosti u Srbiji”, *Revija za bezbednost*, tom 1, br. 5, novembar 2007, str. 37–40.

trajno rešavanje pitanja terorizma. Drugim rečima, ako je ispravan iskustveni zaključak, koji se nameće na osnovu do sada postignutih rezultata “rata protiv terora”, da politika zasnovana na principu da “sa teroristima nema pregovora” ne samo da ne smanjuje, nego čak širi dijapazon pretnje od terorizma na nove zemlje, onda se logično postavlja pitanje o tome da li bi model Severne Irske, u kojoj je teroristička organizacija IRA imala svoje “političko krilo” – Shin Fein – sa kojim su britanske vlasti stalno pregovarale i na kraju postigle relativan mir, mogao da se primeni i u odnosima sa drugim terorističkim grupama.

Reč je o pitanju na koje nije moguće jednoznačno odgovoriti na ovom mestu, jer ono podrazumeva daleko opsežniju raspravu o tome kako sagledati legitimne političke ciljeve, i da li je moguće pronaći političke modalitete da se tih ciljevima izađe u susret, bez istovremenog žrtvovanja nekih drugih, duboko uvreženih vrednosti u zapadnoj civilizaciji, poput principa da nasilje prema civilima ne može biti nagrađeno političkim ustupcima. Na ovom mestu zadovoljićemo se da ukažemo na metodološke i iskustvene razloge koji ukazuju na ozbiljnu potrebu da se o ovom pitanju razmišlja, te da se revidira princip o nepregovaranju sa teroristima u načelu. To ne znači da sa svakom terorističkom grupom nužno treba pregovarati, ali, ako su argumenti izneti u ovom tekstu bar delimično ispravni, svakako bi značili da se ni u nekonvencionalnim bezbednosnim krizama, poput one koju proizvodi terorizam, kao ni u konvencionalnom ratovanju, pregovaranje ne može unapred u načelu isključiti.

LITERATURA

1. A. Schmid & A. J. Longman, *Political Terrorism*, North-Holland Publishing, Amsterdam, 1988.
2. Alex P. Schmidt, *Political Terrorism*, SWIDOC, Amsterdam and Transaction Books, 1984.
3. Džonatan R. Vajt, *Terorizam* (prev. Roksanda Ćirović), Alexandria Press, Beograd, 2004.
4. Geoffrey Best, *War and Law since 1945*, Oxford Press, Oxford, 1997.
5. Giovanna Bono, The Impact of 11 September 2001 and the ‘War on Terror’ on European Foreign and Security Policy: Key Issues and Debates”, *Studia Diplomatica*, vol. LIX, no. 1, 2006.

6. Immanuel Wallerstein, *World-Systems Analysis: An Introduction*, Durham, North Carolina, 2004.
7. Mihajlo Basara, “Poreklo i problemi modernog terorizma”, *Vojno delo*, tom LVI, br. 4, 2004, str. 154–63.
8. Roland Jaquard, *In the name of Osama Bin Laden*, Duke University Press, Durham, NC, 2006
9. Sigmund Freud, *Civilization and Its Discontents*, W. W. Norton & Company; Reissue edition, July 1989.
10. Statut Međunarodnog krivičnog suda (Rimski statut): http://untreaty.un.org/cod/icc/statute/99_corr/cstatute.htm.
11. Ted Honderich, *After the Terror*; Revised and expanded edition, McGill-Queen’s University Press, Montreal, 2003.
12. Želimir Kešetović, „Prepreke saradnji državnog i privatnog sektora bezbednosti u Srbiji”, *Revija za bezbednost*, tom 1, br. 5, novembar 2007, str. 37–40.

MINA ZIROJEVIĆ

TERRORISM AS NON-CONVENTIONAL SECURITY THREAT

ABSTRACT

Endeavouring to establish the essence and the basic structural characteristics of the contemporary forms of terrorism the author firstly analyses different attempts to define the phenomenon itself as one of the most significant forms of the non-unconventional security threats. The paper points to different motives and objectives (political, social and other) of some actors that belong to various terrorist groups and organisations acting in the world today. In that regard, the approach of the states and international factors to this challenge should be different. As the author concludes that the results that have been achieved so far in the “war on terror“, as well as the consequences resulting from solely applying repression and the principle of non negotiation with terrorists, are such that should be critically reconsidered.

Key words: terrorism, security, roots of terrorism, prevention